

**Čekání na období dešťů.
Zambijská mozaika**

Tomáš Lindner
Vydalo nakladatelství Doplněk, Brno
2008, 152 strany.

**Hrob bílého muže aneb
Afrika skutečnosti a snů**

Juraj Chmiel
Vydalo nakladatelství Mladá fronta,
Praha 2008, 156 stran.

**Kniha Konga. Výpravy
k srdci temnoty**

Vladimír Plešinger
Vydalo nakladatelství Jota, Brno 2007,
356 stran.

**Velké africké
dobrodružství. Cesta
ke kmeni Nyangatomů**

Petr Jahoda
Vydalo nakladatelství Mladá fronta,
Praha 2006, 152 strany.

Petr Zidek
redaktor Orientace

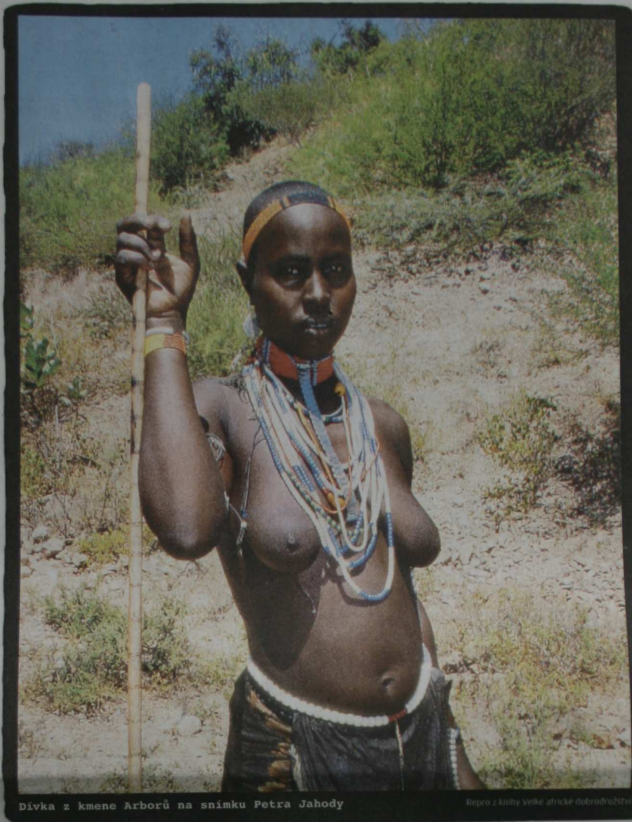
Český vztah k Africe je paradoxní. Česko nemá žádnou koloniální tradici jako západoevropské země, ani se nestalo cílem masové africké migrace jako skandinávské státy. Přesto zde existuje zřejmý zájem o Afriku, jehož dokladem jsou také hojně cestopisy. Trojdielná *Afrika snů a skutečnosti* Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda (* 1919) vyšla mezi lety 1952 a 1957 v řadě vydáních a včetně zkrácené verze pro mládež dosáhla v dnešní době naprosto nepředstavitelného nákladu 280 tisíc výtisků.

Úspěch Hanzelkovy a Zikmundovy knihy byl podmíněn dobou, v níž vyšla. Soukromík tehdy nemohl svobodně vyjet ani do sousedních komunistických zemí, a najednou jsou tu dva sympatičtí mladíci, kteří barvitě líčí dobrodružnou cestu z Casablanky přes Káhiru do Kapského Města. S Hanzelkou a Zikmundem začíná tradice cestopisu v reálném socialismu vyjádřená heslem „cestují za nás“. Vyvolení a provedení autoři líčí země a kontinenty, které se ostatním zdají nedostupné jako Měsíc.

Afrika snů a skutečnosti připravila české publikum na to, co se stalo na přelomu 50. a 60. let. Většina do té doby nesamostatných afrických kolonií vyhlásila nezávislost. Některé chtěly rozchod s bývalými mocnostmi manifestovat navázáním úzké spolupráce s jejich úhlavním nepřítelem, Sovětským svazem. Československo využilo příležitosti a stalo se významným zřetelovým střediskem sovětského vlivu (nejméně v tropické Africe. Najednou vznikla poprvé jako odborníci ovládaných západní jazyky, poprvé také maleňavá, že se při výběru dostalo dokonce na méně uvědomělé občany s nejrozličnějšími „akdrovými skraloupky“). Afriku zaplavily stovky českých obchodníků, poradců, expertů, profesorů, diplomatů a tajných agentů, jejichž hlavním úkolem bylo udržet správné africké režimy na sovětské orbitě. Afrika se stala také cílem řady českých novinářů a publicistů: jen od roku 1961 do září 1964 vyšlo v Československu o černém kontinentu 118 knih a nespočetná články.

Do Afriky autem
Nepočítáme-li knihy Emila Holubá, chybí v české literatuře velké objevitelské cestopisy. Poměrně řídká jsou také vyprávění o lovcích vypravěčů – výjimku zde představuje posmrtně vydaná kniha Bedřicha Machulky (1875–1954), který již před první světovou válkou organizoval lovecké safari v Súdánu a od konce 20. let pracoval v Keni pro knížete Adolfa Schwarzenberga.

Česká cestovní literatura vyznívá za mnohé tuzeckému automobilovému průmyslu. Cesta, kterou podnikl Hanzelka se Zikmundem v letech 1947–1948, vykonali z velké části již na počátku 30. let vozem stejné značky přírodovědec Jiří Baum se sociálním Franáškem V. Foutem. V roce 1947 vyrazily do Afriky dokonce tři různé automobilové výpravy: kromě Hanzelky a Zikmunda (*Tatra 87*) prýjel Hanzelka od severu k jihu na trase Alžír–Cotonou manželé Elsteroví (*Aero Minor*) a velký okruh po západní Africe uskutečnil také Ladislav Mikš Pařízek s Rudolfem Šimovcem (*Praga Piccola*). Příkon Guineje k sovětskému bloku po vyhlášení její nezávislosti v roce 1958 byl pro Pařízka příležitostí, aby se

Divka z kmene Arborů na snímku Petra Jahody

Kepra i jihu velké africké dobrodružství

České snění o černé Africe

Česká cestovní literatura o Africe začíná boom, její role se však od zlatých časů Hanzelky a Zikmunda podstatně proměnila. Vedle dobrodružů míří dnes na černý kontinent hlavně dobrovolníci nevládních organizací.

du cestovního psaní. Rozkvět cestovní literatury v africkou tematikou stovnatými s boomem 50. a 60. let se však nekonal. Také proto, že se velmi změnila sama Afrika. Ve zlatých časech koloniální nadvlády země až na výjimky bezpečně a cestovatelé v nich ohrožovala poněkud dravá zvířata a nakažený kmyš. Pak byla Afrika – také naši vinou – vtlačena do studené války, v níž obě strany podporovaly své gaunery. Výsledkem byly přetrvání občanské války, nepokojů, genocidy. Slibované ekonomické rozvoje se až na výjimky nekonal, naopak mnoho zemí akutně ohrožily hladomor. V devadesátých letech i dnes se cesta mimo hlavní město v řadě afrických států rovná sebevraždě, v jiných je neobčejně namáhavá a nákladná. Dokonce i dopravní

infrastruktura se necelých padesát let od roku Afriky“ v řadě tamních zemí zhoršila – mnohé cesty, které mohli čeští cestovatelé na konci čtyřicátých let projet obyčejným osobním autem, by dnes nebyly sjízdné ani terénním vozem.

Změnila se také sociální role cestovní literatury. Cestování zveřejněno, a dokonce i ten, kdo na něj nemá dost času, peněz nebo odvahy se může denně vystavit záplavě cestovních filmů na programech kabelových televizí nebo se před obrazovkou počítače přenést na téměř jakékoliv místo na světě pomocí programu Google Earth. Jak se v tomto smyslu vyrovnali dnešní následovníci Hanzelky a Zikmunda?

Jahoda má divočky rád

Máme před sebou knihy čtyř českých autorů o Africe, z nichž tři vyšly v posledních měsících a čtvrtá předminulý rok. Pojednávají o rozdílných regionech – Etiopii, Nigérii a sousedních státech, Zambii, konžské pánvi. Autoři se liší věkem, profesionálním zájmem i způsobem uchopení tématu.

Největší knihu o vlastně jediném opravdovém cestopisem je kniha Petra Jahody (* 1963) *Velké africké dobrodružství*. Jahoda je možná prototypem cestovatele naší doby: profesionální dobrodruh s kvalitním outdoorovým vybavením, adrenalinový šílence, který se loni neúspěšně pokoušel sjet Kilimandžáro na horském kole, třídenní výkony, ale zároveň také zantýčený amatérský etnolog vášnivě hlásající cestě posledními přírodními národními nejen v Africe, ale také třeba na Nové Guineji. Velké africké dobrodružství popisuje tři autorovy africké dobrodružství: popouje tři autorovy africké dobrodružství v Etiopii, kde páté cesty po sdělných místech Etiopie, kde páté cesty po kmene Nyangatomů, o nichž se dozvěděli v etnografickém muzeu v Addis Ababě.

Pátá kniha Juraje Chmiela (* 1960) vyšla ve stejné edici jako Jahodova, jejím kvalitním se však ani zdaleka nepřiblížuje. Autor měl coby vystudovaný afrikanista, který v letech 1996–2003 vedl českou ambasádu v Nigérii (dnes je velvyslancem v Austrálii), všechny předpoklady, aby napsal o zemích, v nichž byl akreditován, postavou knihy. Jeho *Hrob bílého muže* se však nedá charakterizovat jinak než jako slátanina. Informace o navštívených zemích (Nigérie, Niger, Benin, ostrovní část Rovníkové Guineje a Kamerun), které lze najít v každém lepším průvodci, jsou pospojovány s cestovatelskými zážitky, mezi nimiž převládají způsoby

Každého odpuře předsudků o civilizační nadrazenosti bělochů musí potěšit Plešingerův postřeh, že v osadě pralesních Pygmeů, kteří se nikdy neumývají, není o nic větší zápach než v pražské tranjaví

letadla, ztracené kufry nebo dopravní zácpy. Při líčení exotických zážitků má Chmiel nutkavý pocit trapnosti: tu autor se ženo pozoruje, jak číšník v restauraci souloží mezi objektivkami („než stihl svůj úd schovat, tak z něho vyletěla spermie (sic) a dopadla rovnou na záda sněhobílé košile našeho známého“), tu mu mladší spudce kokosový ořech na hlavu („rozmrhám tohoto macka bych asi nepřelží“), onde je zase svědkem nálehuého průjmu nějaké Nigernyky na pánském záchodě („erupce hnedě sopky“). Kniha je navíc psána slohem žáka obecné školy, takže zájemce o Nigérii rozhodně udeří lépe, pokud sahne po přel let starším cestopisu Ivy Peřákové *Nadřada hřebenů v zardci*.

Vladimír Plešinger (*1938) je geolog, který měl to štěstí, že se jako expert OSN dostal do Afriky již v 80. letech. Působil v Gambii a ve Štěředoafrické republice, z obou zemí napsal „pobytopisy“. Kniha Konga navazuje na předchozí práci *V zemi cisáře kanibala* (1998) a má téměř vypravěčský charakter. Autor spojuje své zážitky s líčením historie objevitelských vyprav v konžské pánvi. Přednosti Plešingerova přístupu je věcný nadhled. Každého odpuře předsudků o civilizační nadrazenosti bělochů musí potěšit třeba Plešingerův postřeh, že v osadě pralesních Pygmeů, kteří se nikdy neumývají, není o nic větší zápach než v pražské tranjaví. Kniha Konga se dají vytkat pouze maličkosti: některé autorovy fotografie nejsou ostré, v kapitole o Českých v konžské pánvi vyzněvají nejen porušené aktivity československých diplomatů a rozvědků v 50. a 60. letech, ale také pobyt několika výrazných exulantů (trešer Ladislav Brom, spovínaný etnolog trešer Tomáš Lindner (*1981) je vědeckým filolog a spisovatelem novinář. Svou knihu o Zambii, která je spolu s Angolou prioritní mezi současně české rozvoje pomoci v Africe (díky tomu jí sponzoroval ministerstvo zahraničí), psal vyzbrojen zkušenostmi a zážitky získanými během tří měsíční práce pro jednu zambijskou nevládní organizaci a následujícího dvouměsíčního turistického pobytu. Kniha je dobře vyobrazená, autor cituje spoustu údajů a odborníků, na místě mluví s mnoha zajímavými lidmi různého sociálního postavení a jejich zkušenosti zprostředkovává českému čtenáři. V knize jsou bez předsudků a jednostrannosti nastíněny velké problémy, o nichž se v souvislosti s černou Afrikou často hovoří (epidemie HIV/AIDS, ekologická rozvoje pomoci, možnáost demokracie, klimatické změny atd.). Sympatičtější rozvoje přístupu je, že vylučová pozitivní africké vzory, třeba studenty, kteří se starají o bezprávné děti z ulice.

Lindnerova kniha ukazuje, jak by české snění o tropické Africe mohlo vypadat v budoucnosti. Čas velkých afrických expedic v cestovní literatuře patří podle všeho minulosti, nastala doba neokázale povalení a bezpředsudčné snahy zprostředkovat zkušenosti a mnohým obtížně pochopitelný svět českému čtenáři.

Autor je historik. K tématu vydal dvě knihy: *Československo a francouzská Afrika 1948–88* (Lidri 2006) a *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989* (s Karlem Sieberem, Ústav mezinárodních vztahů 2007).